Adviesraad Internationale Vraagstukken

Werkprogramma AIV 2023-2025

In dit werkprogramma staan de adviestrajecten waaraan de AIV momenteel werkt en mogelijke toekomstige adviestrajecten. Het betreft geen vastgestelde opsomming van aankomende adviezen. De AIV wil - mede in het licht van snel veranderende internationale ontwikkelingen - ruimte houden voor nog niet voorziene adviesvragen van het kabinet en het parlement en voor het opstellen van eventuele adviezen op eigen initiatief.

Adviestrajecten 2022

In 2022 bracht de AIV de volgende adviezen uit:

- Keuzes voor de krijgsmacht (briefadvies, april 2022)
- Slimme Industriepolitiek: een opdracht voor Nederland in de EU (april 2022)
- Fundament voor een Nederlandse mondiale gezondheidsstrategie (april 2022)
- Mensenrechten: kernbelang in een geopolitiek krachtenveld (juli 2022)
- Urgentie van een nieuwe Nederlandse Afrika-strategie (briefadvies, juli 2022)
- Çorona-scenario's doordacht (Bijdrage aan gezamenlijk rapport adviesraden, september 2022)
- De Oekraine-oorlog als geopolitieke tijdschok | Persbericht | Adviesraad Internationale Vraagstukken (20 oktober 2022)
- De geopolitieke rol van Turkije: trends en toekomstscenario's | Publicatie | Adviesraad Internationale Vraagstukken (8 november 2022)

Momenteel wordt gewerkt aan de volgende adviezen:

Een sterkere internationale rol voor de euro
De AIV is gevraagd te analyseren in hoeverre de internationale rol van de euro als gevolg van Europees beleid kan worden vergroot en in welke mate dat vervolgens bijdraagt aan een versterking van de economische en de geopolitieke positie van de EU. Ook wordt de AIV gevraagd advies uit te brengen over de meest effectieve maatregelen om dit te bereiken, bijvoorbeeld op het gebied van de kapitaalmarkt en de bankensector en de rol die de Nederlandse overheid hierin kan spelen. Tot slot wordt de AIV verzocht in te gaan op de vraag in hoeverre verwacht mag worden dat de renminbi verder zal opkomen als internationaal gebruikte valuta en wat hiervan de implicaties zijn voor het wereldwijde financiële stelsel en de geopolitieke verhoudingen.

Adviestraject over hybride dreigingen |
Het kabinet heeft de AIV gevraagd advies uit te brengen over hybride dreigingen. Door de sterk veranderende veiligheidssituatie en de inzet van hybride middelen, kan gesteld worden dat Nederland in een voortdurende staat van permanente confrontatie of lage intensiteit conflict verkeert, dat zich over een groot aantal domeinen afspeelt. Dit betekent dat de gehele maatschappij doelwit kan zijn van hybride campagnes. Binnenlandse en buitenlandse veiligheid zijn hier nauw met elkaar verweven.

Geplande adviestrajecten 2023

Vervolgadviezen gevolgen oorlog Oekraïne
Naar verwachting zal de AIV in 2023 - al dan niet op verzoek van het kabinet en/of het parlement – advies uitbrengen over de verstrekkende gevolgen van de oorlog in Oekraïne. Te denken valt aan advisering over de effecten voor de Europese veiligheidsstructuur, de energiemarkt, de mondiale economie en Europese integratie in het licht van het EU-toetredingsperspectief voor o.a. Oekraïne, Moldavië en Georgië. Ook zijn er diplomatieke gevolgen te verwachten op het terrein van diplomatie, economie en mensenrechten waarover de AIV zou kunnen adviseren.

Duurzame groei (adviesaanvraag Eerlijke en Rechtvaardige transitie d.d. 26/10/22)
De wereld staat voor grote uitdagingen op het terrein van klimaat, tekorten aan winbare grondstoffen en schoon water en verminderde biodiversiteit. In Afrika, delen van Azië en Latijns-Amerika ontbreken de middelen om de noodzakelijke maatregelen te nemen. Het huidig klimaatbeleid van Nederland is gericht op implementatie van EU-beleid. Behalve de overheid zijn ook andere actoren actief: NGO's maar ook de private sector ontplooien de nodige initiatieven op het terrein van groene groei, er zijn standaarden voor duurzame ketens en er is aandacht voor sociaal en natuurlijk kapitaal. In dit adviestraject kan de vraag centraal staan hoe groei in armere landen duurzaam kan zijn en hoe Nederland kan bijdragen aan de bevordering hiervan. Daarbij kan ook aandacht besteed worden aan de effectiviteit en de kwaliteit van de internationale onderhandelingen ter zake en de coherentie/ financiering daarvan.

Krimpende ruimte voor het maatschappelijk middenveld
Wereldwijd is al enige tijd sprake van een krimpende ruimte voor het maatschappelijk middenveld (*shrinking civic space*). Dit geldt voor een aantal staten in Europa, maar ook daarbuiten bijvoorbeeld in het Midden-Oosten en noordelijk Afrika. De ruimte voor het maatschappelijk middenveld wordt onder meer beperkt door repressieve wetgeving. Dit stelt zowel Nederland als de EU voor moeilijke keuzes. Het maakt het voor (door Nederland gesteunde) NGO's in toenemende mate lastig om hun werk te doen. In het kader van dit onderwerp spelen vragen als: welke specifieke omstandigheden zorgen voor inperking van de maatschappelijke ruimte?; hoe kunnen Nederland en de EU hierop reageren?; welke handelingsperspectieven heeft Nederland en welke instrumenten kunnen hierbij worden ingezet? wat zijn in het licht van de effectiviteit van het beleid tot nu toe de mogelijkheden van een vernieuwende aanpak en vernieuwende partnerschappen?

Mogelijk onderwerpen voor adviestrajecten op langere termijn

Solidariteit binnen de EU
In meerdere zware politieke crises binnen de Europese Unie speelden afgelopen jaren vraagstukken van solidariteit en verdeling. Te denken valt aan de schuldencrisis en de steun voor Griekenland (vanaf 2010), de migratiecrisis en de eerlijke spreiding van asielzoekers (2015-2016) of tijdens de COVID-pandemie de besluiten over vaccins en de coronaherstelfondsen. Een roep om "solidariteit" zorgde meermaals tot spanningen tussen lidstaten, aangezien deze de klassieke "de facto" solidariteit van marktintegratie met aanpalend beleid (zoals regiosteun) te boven gaat en aangezien niet alle lidstaten zich er in gelijke mate in herkennen. Deze dynamiek rond solidariteit zal de komende periode ook het intra-Europese debat over energie (gas) en de economische recessie kleuren. Het is zinvol hieraan een duidend advies te wijden. Daarbij kan ook aandacht worden besteed aan de wens, in meerdere lidstaten en bij een deel van de publieke opinie, van een meer "sociaal Europa", bijv. met een pijler van sociale rechten (vgl. de Porto Verklaring van de Europese Raad, mei 2021). Ook op dit terrein is Nederland vanouds terughoudend, vanuit de vrees dat zulk beleid kan uitmonden in Europese regelingen bekostigd naar draagkracht van lidstaten, of vanuit vrees voor "moral hazard". Tegelijk zijn er situaties waarin Nederland solidariteit van andere lidstaten verwacht (bijv. inzake asielopvang). Hoe om te gaan met dit brede spanningsveld kan een leidende vraag zijn in dit advies, solidariteit tussen en binnen de staten van de EU.

Toekomst van de 3D-benadering
De afgelopen decennia heeft Nederland zich een groot pleitbezorger betoond van de 3D-benadering in het buitenlands beleid: de inzet van een combinatie van defensie, diplomatie en 'development' in crisisgebieden, met als oogmerk kwetsbaarheid en instabiliteit in te perken en een bijdrage te leveren aan een duurzame politieke, sociale en economische transitie van de landen in kwestie. De Nederlandse inspanningen in Afghanistan werden alom beschouwd als het meest tot de verbeelding sprekende voorbeeld van deze benadering. Nu deze inspanningen tot een einde zijn gekomen en niet de resultaten hebben opgeleverd die werden beoogd, is de vraag aan de orde of, en onder welke voorwaarden, de 3D-benadering effectief kan zijn. Welke lessen kunnen worden getrokken uit de gecombineerd inspanningen in Afghanistan en elders voor de wenselijkheid van een geïntegreerde benadering? Behoeft de 3D-benadering bijstelling, en zo ja, welke?

Mondiaal burgerschap en SDG's
In het kader van dit onderwerp kan de AIV in een briefadvies in kaart brengen wat het handelingsperspectief voor de Nederlandse burger zou kunnen in relatie tot een aantal wereldomspannende vragen (bijvoorbeeld water, voedsel, energie, gezondheid, armoede). Wat kan de bijdrage van de burger aan een veilige, rechtvaardige en duurzame wereld zijn vanuit het perspectief van mondiaal burgerschap en in het licht van de doelstellingen van de SDG's? Vanuit het besef dat zowel handelen als niet-handelen van de burger gevolgen heeft zowel voor diens directe leefomgeving als rechtstreekse gevolgen voor de positie van arme burgers elders in de wereld.

Nederland en Europa in de Indo-Pacific regio
De huidige ontwikkeling, zoals COVID-19, de oorlog in Oekraïne, de positie van Rusland en hoe China en de VS in een veranderend geopolitiek evenwicht zich tot elkaar verhouden, beïnvloeden ook de machtsverhoudingen in de Indo-Pacific regio. Voor Nederland en Europa is deze regio van cruciaal belang vanwege de strategische handelsroutes en huidige energiebelangen. De regio is speelbal geworden in het machtsspel tussen grootmachten en de gevolgen zijn voelbaar, ook in Europa. De recente Amerikaans-Chinese spanningen inzake Taiwan, met zijn voor de hele wereld vitale halfgeleiderindustrie, onderstrepen de risico's. Eind 2020 werden de '*Dutch Indo-Pacific Guidelines'* gepubliceerd waarin werd geconstateerd dat om de Nederlandse en Europese economische en politieke belangen in de belangrijkste groeiregio van de wereld adequaat te behartigen, een actievere inzet van Nederland en de EU in de Indo-

Pacific regio en een eigen Nederlandse en EU-visie op de regio noodzakelijk zijn, gezien de behoefte aan verbreding/versterking partnerschappen en noodzaak van een sterker en beter uitgedragen narratief.[1] De vraag is hoe Nederland dit kan doen nu democratie, rechtstaat, mensenrechten, vrijheid en vrijhandel onder druk staan en welke rol Nederland hierin kan en moet spelen in Europees en in NAVO-verband.

Schulden
De huidige schuldenlast beperkt de mogelijkheden van landen in het Mondiale Zuiden om te investeren in ontwikkeling, in voedselzekerheid en gezondheid, in adaptatie aan klimaatverandering, in onderwijs en in andere publieke voorzieningen, zoals veiligheid. De besluitvorming en agendering van schuldenproblematiek vindt voornamelijk binnen internationale organisaties/samenwerkingsverbanden plaats, zoals de Club van Parijs, de G20, het IMF en de Wereldbank. De AIV kan in een advies ingaan op de oorzaken van de huidige schuldenproblematiek, en kan aanbevelingen doen omtrent handelingsperspectieven voor Nederland.

Voedselzekerheid
Voedselzekerheid is geen vanzelfsprekendheid. De FAO signaleert een groot aantal knelpunten. De Nederlandse landbouweconomie is verstrengeld met die in het mondiale Zuiden, door internationale waardenketens en door de 'voetafdrukken' die we elders achterlaten onder andere door import van veevoer en hout. De uitdaging is zowel de voedselzekerheid te verhogen als de negatieve impact van voedselproductie te verlagen. In dit adviestraject kan worden ingegaan op de volgende vragen. Wat kan Nederland bijdragen om de voedselzekerheid wereldwijd te verbeteren? Hoe kan een meer veerkrachtige, minder kwetsbare en meer duurzame voedselproductie opgebouwd worden? En welke rol spelen kringlooplandbouw, het handelsbeleid, de voedselverwerkende industrie en -handelaren, kennis en lokale expertise, keurmerken en certificaten rondom duurzaamheid en IMVO.

Veiligheidsontwikkelingen in het ruimtedomein
Een groot aantal landen, bedrijven en organisaties heeft toegang tot de ruimte: meer dan 2.000 satellieten bevinden zich in een baan rond de aarde voor uiteenlopende doelen zoals communicatie, navigatie, observatie en monitoring. De risico's voor satellieten nemen navenant toe: extreme zonneactiviteit, bewuste manipulatie, verstoring of zelfs vernietiging. Landen zoals Rusland en China beschikken over *counterspace capabilities*. De Verenigde Staten en Frankrijk hebben nationale strategieën ontwikkeld ter bescherming van hun veiligheidsbelangen in en vanuit de ruimte. De NAVO heeft in december 2019 de ruimte tot een volwaardig (vijfde) operationeel domein verklaard. Nederland wil in 2030 over een operationeel inzetbare ruimtecapaciteit voor defensie en veiligheid beschikken. Het is onzeker of overeenstemming kan worden bereikt over een *code of conduct* of wapenbeheersingsverdrag dat militarisering van de ruimte tegengaat om te voorkomen dat de ruimte zich ontpopt tot conflictarena van de toekomst. Dit adviestraject kan zich over de vraag buigen hoe de NAVO en de EU kunnen samenwerken ter bevordering van strategische stabiliteit en vreedzaam gebruik van de ruimte en welke rol daarbij is weggelegd voor Nederland.

Conflictpreventie
Het Nederlandse conflictpreventiebeleid heeft als doel gewelddadige conflicten te voorkomen. Dat doet Nederland door conflictrisico's te verkleinen en het maatschappelijk vermogen om dergelijke risico's te weerstaan te vergroten (*resilience*). Hierbij zijn twee tijdlijnen van belang: de langere termijnaanpak van structurele grondoorzaken en de kortere termijnaanpak om dreigende geweldsescalatie te voorkomen. Conflictpreventie is een belangrijk onderdeel van moderne oorlogsvoering. Op welke manier kan Nederland (en de EU) hier adequaat mee omgaan? Het

[1] Indo-Pacific: een leidraad voor versterking van de Nederlandse en EU-samenwerking met partners in Azië | Publicatie | Rijksoverheid.nl

adviestraject zou zich kunnen richten op 'regio's', bijvoorbeeld op de schil rond Europa. Een thematische insteek is eveneens mogelijk met een focus op bijvoorbeeld *weak states*, etnische conflicten etc.